

УДК 347.9(477)(08)
ББК 67.9(4УКР)310я43
С91

Редакційна колегія:

Щербанюк Оксана Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Остафійчук Людмила Аурелівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Татулич Ірина Юрївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Бутирська Ірина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Савчин Неля Миколаївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Турман Наталя Омелянівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Цибуляк-Кустевич Анна Степанівна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, (*відповідальний секретар*).

Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні :
С91 Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.). – Чернівці : Технодрук, 2017. – 332 с.
ISBN 978-617-7096-97-8

До збірника увійшли матеріали Міжнародної наукової конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.).

Роботи опубліковано в авторській редакції. Оргкомітет не несе відповідальності за науковий зміст і виклад матеріалу, що подано у рукописах. Для науковців, аспірантів та студентів.

УДК 347.9(477)(08)
ББК 67.9(4УКР)310я43

підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату. Таке положення прискорить процес проведення медіації, що є безсумнівним позитивним фактором здійснення медіаторської діяльності адвокатом.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що виконання адвокатом ролі медіатора є новим та досить перспективним видом адвокатської діяльності. Саме адвокат, в силу своїх професійних здібностей, є універсальним посередником, на якого покладено функцію з допомоги сторонам конфлікту налагодити процес комунікації та аналізу конфліктної ситуації таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольнив інтереси і потреби усіх учасників конфлікту.

Використані матеріали:

1. Бесемер Христофер. Медиация. Посредничество в конфликтах / Христофер Бесемер / Пер. с нем. Н. В. Маловой // «Духовное познание». – Калуга, 2004. – 176 с.

2. Кананович И. В. Арбитражный процесс : вопросы и ответы / И. В. Кананович / М. : Юриспруденция, 1999. – 144 с.

3. Семеняко М. Е. Разъяснения по вопросу о возможности совмещения адвокатской деятельности с деятельностью медиатора на профессиональной или непрофессиональной основе / М. Е. Семеняко // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.fparf.ru/mediaciya/adv_mediat.htm.

4. Понасюк А. М. Медиация и адвокат : новое направление адвокатской практики / А. М. Понасюк / М. : Инфотропик Медиа, 2012. – 370 с.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент кафедри правосуддя Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Н. М. Савчин.

*Остафійчук Людмила Аурелівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)*

**ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ
ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ**

За останні сімдесят років після закінчення Другої світової війни, світ не став краще й безпечніше. У ХХІ столітті людство продовжує жити в умовах конфліктів, війн, терористичних загроз, реальних атак, соціальної нерівності, однополярного миру.

Навіть якщо число війн, звичайно, у світовому масштабі, значно не зростає, – змінюється їх природа й збільшується вплив. «Нові» війни (асиметричні конфлікти із застосуванням гібридних інструментів) кидають виклик політичній владі, управлінню, всій соціальній структурі виснажених конфліктом держав більш відкрито, ніж попередні. Ці війни також надзвичайно руйнівні щодо числа жертв серед мирного населення, переміщення населення, знищення засобів до існування, фізичного й соціального капіталу, а також їх негативного впливу на процес державного розвитку.

Тому, право повинно слідувати за змінами суспільних відносин, надаючи їм необхідної форми, сприяючи їх розвитку, або навпаки, локалізувати, усувати відносини, які носять суспільно шкідливий характер.

Можливість виникнення суперечностей між об'єктивним і суб'єктивним у праві від самого початку закладена як така, що суспільне життя безперервно змінюється, в той час, коли право залишається незмінним, і є таким до тих пір, коли законодавець не внесе до нього необхідні корективи.

У процесі правозастосування потрібно пам'ятати, що кожне джерело писаного права неминує має ряд нездоланих недоліків, а законодавець повинен постійно вживати заходів щодо оптимізації правового регулювання, не допускати протиріччя правових норм, розрахованих на одні умови, і новими суспільними відносинами.

На даний час у науковій доктрині активно обговорюється концепція правосуддя перехідного періоду. З цією метою використовується досвід інших країн, яким вдалося відновити права, не забезпечені їхніми державами. Проте, впровадження інституту правосуддя перехідного періоду до вітчизняної політико-правової моделі покликане забезпечити не тільки збір фактів, констатацію та оцінку масштабів порушення прав людини внаслідок виниклого конфлікту, але й сприяти виробленню чітких рекомендацій щодо зміни процесуальних інститутів, які гарантують не лише здійснення правосуддя, а й доступ до нього.

Чи може правосуддя бути доступним для людини з малозабезпеченої сім'ї, з бідних верств населення, жертви гібридної війни? Питання актуальне. Ці категорії громадян особливо вразливі до дискримінації в правосудді, тому що часто не можуть отримати захист у суді через недостатність фінансових ресурсів, щоб оплатити судовий збір та послуги адвоката.

З урахуванням практики Європейського суду з прав людини законодавство України забезпечує «розумність» судового збору. Закон України «Про судовий збір» детально визначає не лише категорії осіб, звільнених від сплати судового збору під час розгляду справи (ст. 5), але й враховує фінансове положення заявника, надаючи судам можливість зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати тих заявників, які в змозі довести свій незадовільний матеріальний стан (ст. 8) [3].

Поряд з цим, можливості пересічного громадянина самостійно зібрати потрібні докази на підтвердження фінансової неспроможності заплатити судовий збір й без кваліфікованої юридичної допомоги процесуально оформити та подати відповідне клопотання до суду – виглядають досить сумнівними.

В більшості випадків правова допомога надається адвокатами на платній основі. Але є випадки коли держава бере на себе обов'язок забезпечити особу правовою допомогою.

Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення (ст. 131-2 Конституції України). Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно (ст. 59 Конституції України) [1].

Такий обов'язок випливає з низки міжнародних договорів, а також закріплений на законодавчому рівні. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон) виділяє два види такої допомоги: первинну та вторинну. Первинна правова допомога передбачає надання консультацій та складення для особи заяв та скарг, крім процесуальних (тих, які адресовані суду). Вторинна правова допомога полягає у складенні документів процесуального характеру, здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, місцевого самоврядування перед іншими особами; захист від обвинувачення [2]. Також, ст. 14 Закону передбачено категорії громадян, які мають право на безоплатну юридичну допомогу.

Відповідно до критерію малозабезпеченості, Закон надає право на безоплатну вторинну правову допомогу особам, середньомісячний сукупний дохід яких не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення та інвалідам, які отримують

пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб.

Аналіз ст. 14 Закону вказує на проблему: а що робити тій людині, яка не підпадає під вказану у цьому Законі категорію осіб, та яка не має коштів для звернення за допомогою до професійного адвоката?

У законодавстві України не передбачено положень про можливі майбутні фінансові наслідки для громадянина внаслідок його звернення за правовою допомогою: адже може статися так, що здійснені витрати, пов'язані з юридичними процедурами, залишать особу і його сім'ю без засобів до існування.

У Резолюції (78) 8 Комітету міністрів Ради Європи про юридичну допомогу і консультації від 02.03.1978 р. [4] закріплюється, що ніхто не може бути через перешкоди економічного характеру позбавлений можливості використання або захисту своїх прав у будь-яких судах, повноважних виносити рішення по цивільних, господарських, адміністративних, соціальних чи податкових справах. З цією метою кожна особа має бути наділена правом на необхідну безоплатну правову допомогу в судовому провадженні. При розгляді того, чи така допомога є необхідною, слід ураховувати: а) фінансові можливості та зобов'язання відповідної особи; б) очікувані судові витрати.

Конституцією України проголошено, що право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб – гарантується (ст. 55) [1].

З викладених вище окремих аспектів права особи на професійну правову допомогу як складової права на доступ до правосуддя, убачається, що захист прав людини як основа права на юридичну допомогу в судочинстві має стати серйозним аргументом на користь того, щоб по-новому оцінити його значення і перевести на нормативний рівень правової системи нашої держави.

На даний час, коли відбулося значне погіршення соціально-економічного стану середньостатистичного українця, найважливіше завдання правової держави полягає у забезпеченні доступності для людей, рівень доходів або соціально-економічний стан яких не дозволяють користуватися юридичною допомогою з приватних джерел не лише до якісної первинної правової допомоги, але й до вторинної.

У зв'язку з цим пропонується розширити перелік суб'єктів на право отримати безоплатну вторинну правову допомогу та викласти п. 1 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в наступній редакції:

«1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід, за вирахуванням фінансових зобов'язань або очікуваних судових витрат відповідної особи, не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб - на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону».

До фінансових зобов'язань, в розумінні Закону, слід віднести винятково суму платежів (витрат), які буде необхідно сплатити юридичним і фізичним особам за зобов'язаннями щодо утримання нерухомого майна, що перебуває у власності або за договором найму (оренди) житла.

Використані матеріали:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://goo.gl/JKdP9U> (дата звернення : 02.10.2017).

2. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення : 02.10.2017).

3. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3674-17> (дата звернення : 02.10.2017).

4. Про юридичну допомогу та консультації : Резолюція (78) 8 Комітету міністрів від 02.03.1978 № (78) 8 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_132 (дата звернення : 02.10.2017).

Стефанчук Марина Миколаївна
кандидат юридичних наук, професор кафедри
правового регулювання економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»
(м. Київ, Україна)

ІНСТИТУЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРАВОВЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ

Сучасний етап реформування прокуратури в Україні тісно пов'язаний з судовою реформою, яка наразі триває, та має на меті втілення в життя стратегічного завдання щодо забезпечення її інституційної спроможності. Нормативно-правове врегулювання відносин у цій сфері міститься в Законі України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [1]. Аналізуючи положення останнього можна констатувати доволі потужне зближення прокуратури та судової гілки влади, опосередковане конституційними змінами, відповідно до яких в структурі тексту Конституції України розміщено конституційні положення про них у єдиному розділі, що пов'язаний із правосуддям.

Щодо науково-теоретичного обґрунтування такого конституційного позиціонування одні науковці стверджують, про те, що прокуратура є суб'єктом судової влади, оскільки безпосередньо реалізує основні конституційні функції у сфері правосуддя, й від рівня її правового статусу залежать авторитет судової влади та ефективність здійснення функцій правосуддя в Україні [2, с. 66]. Інші – висловлюють відверто критичні зауваження з цього приводу, акцентуючи увагу на тому, що прокуратура не здійснює правосуддя, а лише сприяє його здійсненню, оскільки вона не є суб'єктом судової влади, а правосуддя в Україні згідно з ч. 1 ст. 124 Конституції України здійснюють виключно суди [3]. Більш виваженою видається позиція авторів, які зауважують на тому, що український законодавець, дослухавшись думки зарубіжних експертів щодо доречності вибору на користь незалежної прокуратури як частини судової гілки влади, з обережністю поставився до визначення статусу прокуратури в системі гілок державної влади, віднісши її до державних органів, що забезпечують здійснення державної функції – правосуддя [4, с. 84].

Зважаючи на полеміку, яка обумовлена радше дискусією довкола тлумачення полісемантичного терміно-поняття «правосуддя», що характеризується неоднозначністю, все ж основним прогресивним аспектом у цьому питанні вважаю те, що серед існуючих моделей прокуратури в Україні обрано шлях на її зближення саме із судовою гілкою влади, а не з виконавчою. Як слушно зазначають дослідники «... з огляду на правові реалії нашої держави віднесення прокуратури до виконавчої гілки влади вбачається складним процесом», оскільки «... за період незалежності Україна не